

## ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1894 OKTÓBER 1-TŐL DECZEMBER 31-IG.

(Felolvastatott a Magyar Nemzeti Múzeum  
1895 január 17-én tartott igazgatósági ülésén.)

A könyvtár egyes osztályainak gyarapodását és ügykezelését az alábbi részletes jelentések tüntetvén föl, az általános ügymenet feltüntetésére álljanak itt a következő adatok.

A hivatalos akták száma 500-ról 717-re ugrott, mely körülmény mutatja, hogy az ügyforgalom évről-évre emelkedik. Az 1891. évi forgalom 412, az 1892-iki 549, az 1883-iki 542 számot tüntet föl.

Az elmúlt negyedév alatt a könyvtár összes osztályainak tudományos szükségleteire 1746 frt 34 kr, nem tudományos szükségleteire 194 frt 57 kr utalványoztatott.

A könyvtárhoz legutóbb történt kineveztetések a tisztviselői karnak részben új beosztását tették szükségessé. Dr. Erdélyi Pál múzeumi segéd segédőrré neveztetvén ki, a kéziratár vezetését vette át, melléje pedig Szamota István múzeumi segéd osztatott. Eddig a kéziratárban lévő dr. Sebestyén Gyula múzeumi segéd dr. Erdélyi Pál helyét tölti be, munkakörébe tartozván az adminisztracionális ügyek, könyvkölcsönzések, könyvrendelések végzése és a nyomtatványok vásárlási naplójának vezetése.

A nyomtatványok osztályában az elmúlt évek zavarai, betöltetlen állások és az elmúlt év elejétől kezdve nagy mennyiségű könyvbeszerzések miatt nagymérvű hátralékok álltak elő, úgy hogy mindenképen azok megszüntetésére kellett törekedni. És csak oly módon volt elérhető, hogy a könyvtár összes alkalmazottai, a kézirat s levéltárban és a hírlapkönyvtárban levők is, bizonyos számú könyvet tartoztak — egyéb hivatalos teendőjük végzése mellett — naponkint megcédulázni. Ily módon a nyomtatványi osztály két tisztviselője a könyvek osztályozásával foglalkozhatott. E helyesnek bizonyult eljárás által oly eredmény volt elérhető a minőt eddig egy egész év munkássága sem mutathatott fel. Ez eredmény számadásait a nyomtatványi osztályról szóló jelentés tartalmazza.

Sajnos, hogy ez eljárás — legalább oly mértékben mint eddig — tovább alig lesz folytatható. A levéltári osztálynak újabban bekövetkezett rohamos szaporodása ez osztály alkalmazottjait hosszú időre teljesen igénybe veszi. Ugyanezen szaporodás sürgősen szükségessé teszi, hogy a letéteményezett családi

levéltárak helyiségében a kéziratár által elfoglalt szekrények levéltári czélokra mielőbb visszaadassanak. Nyolcz új szekrény beszerzése, melyekre nézve a költségvetés már beterveztetett, legalább ideig-óráig segít a hely szükén. A minden nagyobb mérvű gyarapodásnál felmerülő átalakítások és butorzások szüksége, a hírlapkönyvtár tarthatatlan túltömöttsége és a nyomtatványi osztályban kezelésre szükséges hely hiánya égető szükségé teszik a helyiségek kibővítése kérdésének végleges megoldását.

A könyvtár folyóiratának, a Magyar Könyvszemlének 1894. évi folyamából pontos időben megjelent a befejező 4-ik füzet. A folyóirat úgy tudományos tartalmával, mint kezelésével kielégíti a legszigorúbb igényeket: s ezért a szerkesztőt, dr. Schönherr Gyula levéltárnokot teljes elismerés illeti. E folyamában nyert befejezést a nyomtatványi osztály nagybecsű csoportjának, az incunabulumoknak szakszerű, a bibliográfia tudományának mai színvonalán álló leírása, melyet Horváth Ignác segédőr végzett. A két évfolyamban közzétett dolgozathoz különnyomat készült, mely megfelelő bevezetéssel és indexekkel ellátva, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának *első* nyomtatott katalogusa rövid idő múltán megjelenik.

A könyvtár egyes osztályairól szóló jelentések a következők:

## I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben kötelesek példányokban 1415, vásárlás útján (784 frt értékben) 369, ajándék útján 256, összesen 2040 db nyomtatvánnyal szaporodott.

Ugyanezen idő alatt a könyvtár helyiségében 3928 egyén 8381 kötet nyomtatványt: kölcsönzés útján pedig 561 egyén 1668 kötetet használt.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Sambucus, Emblemata et aliquot nummi antiqui operis. 4. editio. Antwerpen, 1584. (10 frt). 2. Brown Edward, A brief account of some travels in Hungaria, Servia etc. London, 1673. (20 márka). 3. Pimpinello Vincenz. Ein Oration, oder Rede vor Ro. Kaiserlicher Mai. Carolo V. Augusto. (Aufruf gegen die Turken.) Augsburg. 1530. (5 márka). 4. Guinelement de Kerallo. Histoire de le Campagne de 1769. Szt.-Pétervár, 1773. (55 márka). 5. Das grosse Conversat. Lexicon für die gebild. Stände. Herausgegeben von S. Mayer. Hildburghausen. 1840—55. 60 kötet. (150 frt). 6. Beschluss und Form der lehr vom Testament und Abendmal unseres Seligmachers Jesu Christi. Heidelberg, 1563. (30 márka). 7. Gothaischer Hofkalender 7 XVIII. századi és a jelen század elejéről való kötete (120 márka). 8. Petőfi, A helység kalapácsa, Czípusus lombok, Versek (1844. és 1845.), Szerelem gyöngyei és János vitéznek első kiadásai az eredeti czímlapokkal (30 frt).

Ajándékaikkal a következők járultak könyvtárunk gyarapításához: Acsády Ignác, a Field Columbian Museum (Chicago), Fiók Károly, Fülöp Lajos, Grill Károly könyvkereskedése (3 drb), Gyulai Pál, Haiczl Kálmán dr., Hintz Emil, Horn Ede (Páris), Edvi Illés Aladár, Jessig protoñotarius (Prága), Káldi Gyula, Kecskeméti »Katona-kör« (6 drb), Kosch Árpád (22 drb), Kőrösi József, Lázár G. bukaresti könyvnyomdája, Léway Imre, Nagy György, Óváry Lipót, Pongrácz Lajos (10 drb), Posner Károly Lajos és fia czég, Dr. Pósta Béla, Rész Ensel Sándor, Schunda N. János, Stájer tört. társulat (3 drb), Stelczér Frigyes, Szinyei József (80 drb), dr. Szinyei József, Thode Henrik (Heidelberg), Vajay István, Varju Elemér (5 drb), Wierzborski Theodor (Varsó), Zsemberi Rudolf Nándor (2 drb) és végül Böke Gyula egyetemi tanár közvetítésével a spanyol kormány (11 drb) és a barcelonai polgármester (3 drb).

A lefolyt évnegyedben 1264 munkáról 1619 czimlap készült és 1907 munka repertorizáltatott. Hogy mily tekintélyes kivált ez utóbbi szám, kitűnik abból, hogy pl. az 1893 szeptember 1-jétől 1894 szeptember 1-ig terjedő időszak vagyis teljes egy év leforgása alatt csak 1361 munka lett osztályozva: tehát 546 munkával kevesebb, mint most egy negyed év alatt. Ez a feltűnően nagy eredmény azonban csakis az által volt elérhető, hogy a czimlapok írását a többi osztályok: a levéltár, kéziratár és hírlapkönyvtár tisztviselői végezték, és így a nyomtatványi osztály tisztviselői minden idejüket a repertorizálásra fordíthatták. Azonban még ez rendkívüli segítség sem volt képes bennünket oda juttatni, hogy az 1894. évi accessio beosztását legalább megkezdhattuk volna.

A folyóiratok újból rendeztetvén, a hiányzó füzeteket reklamáls útján igyekeztünk megszerezni; sajnos, hogy ez eddig nagyon kevés esetben járt eredményrel. Így 39 megreklamált folyóirat közül csak 6 lett megküldve és kiegészítve.

## II.

A *hírlapkönyvtár* a lefolyt évnegyedben ajándék útján a következő hírlapokkal gyarapodott:

1. Veress Endre ajándékából:

Napi Közlöny (Brassó, 1892.), Bukaresti Magyar Közlöny (1860. és 1884.), Bukaresti Hiradó (1880. és 1882.) 2 évfolyam 6 száma.

2. Nagy Iván úr ajándékából régiebb hírlapok 15 száma.

3. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társaság letéteményéből a Magyar Korona (1877—1885.) 9 évfoly. 2810 száma

4. Budapest székes főváros levéltárának küldeménye néhány napilap 1892—94. évfolyamainak kiegészítésül

Vásároltatott:

1. Révai Leótól, 10 frton. Hadi lap (1849.) Religio és Nevelés (1847—8.). Religio (1849—51., 1854—5., 1858—9., 1862: I. 1866.). 12 évfolyam 1039. száma

2. Horovitz Lipóttól, 9 frt 40 kron. Fiume (1882—3.) 8 évfolyam 892 száma. Hirmondó (1868—9.). Kétgarasos Ujság (1858—9.). Pesti Hirnök (1861. 1863.).

Kötetes példányként beérkezett 100 évfolyam 13,999 számban.

Bekötetett 176 kötet, 153 frt 04 kr összegért. Azonkívül kötés alá adatot 58 hirlap 66 kötete.

Revideáltatott 254 hirlap 7225 száma, czéduláztatott 88 hirlap 90 évfolyama.

Reklamáló levél szétküldetett 115, az ezekből reklamált 1028 számból eddig beérkezett 435 szám.

Olvasók száma 454; ezek 1182 kötet hirlapot használtak.

### III.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 24 db, ajándék útján 2 db, összesen 26 db kézirattal gyarapodott. Ez utóbbiak: Diplomatarium saec. XVI.—XVIII., (XVIII. századbeli latin kézirat) és a Vén czigány, Vörösmarty Mihály eredeti költeményének saját kézírású fogalmazványa, amazt Sombory Lajos családi levéltárából, emezt Tomory Anasztáz hagyatékából kaptuk.

Nevezetesebb szerzemények Vörösmartynak említett kéziratán kívül: Rauch Józsefnek önéletrajzi vázlata, mely a múlt század végén s a jelen század elején sokat keresztül élt, katonatiszt élményeit foglalja magában; továbbá a dunántúli ágostai egyházkerület kemenesi tractusának XVII. századi visitationalis jegyzőkönyve, múlt századi átiratban; Deák Ferencz követi jelentése az 1832/6. országgyűlésről, másolatban, s végül bibliografiai szempontból a legnevezetesebb szerzemény Magyarországi Mihály mesternek (Magister Michael de Hungaria) Sermones tredecim universales című XV. sz. latin kézírata, mely valószínűleg Angliában iratott. A codex Hesz müncheni antiquariustól 70 frtnyi összegért került a könyvtár tulajdonába.

Az évnegyedben 74 kutató 155 kéziratot használt.

Az újabb szaporulatból folytatott és befejeztetett a Walther iratok rendezése, továbbá folytatott a növedék-napló pótló kiegészítése. Az 1893 és 1894-ből való 225 czédula revidálás után beosztatott, 118 czédulázott kézirat az inventáriumba bevezettetett s újabb 102 czédula készült.

A *levéltár* anyaga az 1894. év utolsó évnegyedében ajándék útján 224, vétel útján 38 darab irattal, továbbá Kossuth Lajosnak Kossuth Ferencztől és Lajos-Tivadartól megvásárolt levelezésével és egyéb irataival s általuk ajándékba adott felirat- és disz-

oklevél gyűjteményével s végzetül örök letétemény útján a báró Balassa, Dóry és Ivánka családok levéltáraival és Szent-Ivány Zoltánnak a Szent-Ivány család levéltára kiegészítésére szánt letéteményével szaporodott. Vásárlásra 68 frt 50 kr fordítottatott.

Az új szerzemények között első helyen kell megemlékeznünk Kossuth Lajos iratairól, melyek a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszterium által 57,686. és 61,878. sz. a. eszközölt vétel útján jutottak a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonába. E kiváló történelmi és politikai becses biró gyűjtemény 3, egyelőre kétfős zár alá helyezett ládában őriztetik, tartalmáról és számadatairól csak a végleges rendezés után fogunk beszámolhatni. A gyűjteményt kiegészítik a Kossuth Lajoshoz intézett feliratok és díszoklevelek, melyek száma meghaladja a 400-at, s melyekről szintén végleges rendezésük és felállításuk kapcsán fog részletes jegyzék készíttetni.

Az örök letéteményként elhelyezett családi levéltárakból, melyekkel családi letéteményeink száma 30-ra szaporodott, azok rendezése után adhatunk számot; e helyütt elég annyit megemlíteni, hogy a báró Balassa család levéltárával egy ősrégi főúri nemzetség történelmi adatokban kiválóan gazdag levéltára került a Magyar Nemz. Múzeum birtokába, melynek adatait a hazai történelem és irodalomtörténet bűvárai kétségkívül nagy haszonnal fognak értékesíthetni. A jobaházi Dóry család levéltára szintén a számra és tartalomra egyaránt jelentős nagyobb levéltárakhoz sorozható. A draskóczyi és jordánföldi Ivánka család számára kicsiny leveles ládája 29 darab középkori oklevelével tűnik ki; s végül Szent-Ivány Zoltán letéteménye számos újabbkori irat között Szent-Ivány Ferencz országbiró irományaival gyarapította a már régebben letéteményezett családi levéltár anyagát.

Az ajándékok közül kiemeljük a Mudrány család iratait, Mudrány András földbirtokos ajándékát, melyekkel együtt levéltárunk egy igen érdekes XVII. századi, vasból készült, hordó alakú, titkos zárral ellátott leveles-láda birtokához jutott. Reviczky Ambró pénzügyi közigazgatási biró Deák Ferencznek Reviczky Szevérhez 1863 augusztus 1-én kelt levelét ajándékozta a levéltárnak. Kivüle még Lázár Lajos (Budapest), Loserth Ferencz (Budapest) és Varju Elemér (Budapest) gyarapították ajándékaikkal gyűjteményünket.

Nemesi irataink csoportjának újabb szerzeményei: 1. 1598. december 16. Gyulaféhevár. Literáti, máskép Balog Lázár címeres levele Báthory Zsigmondtól. 2. 1609. . . . Országh Pál címeres levele II. Mátyástól. 3. 1637. Nagy János címerkerő folyamodványa, a május 3-án kelt adományozási záradékkal ellátva, a család nemességére vonatkozó, 1771. és 1781. évekből kelt 2 drb irattal. 4. 1712. október 27. Bécs. Mudrán Dániel címeres levele. 4. 1717. Walther János György címerkerő folya-

modványa, a február 11-én kelt adományozási záradékkal. 6. 1765. október 5. Bécs. Mária Terézia bizonyáglevele Cottmann Antal magyar honossági esküje felől. 7. 1793. október 28 Bécs. I. Ferencz czímerújító levele Ország János részére.

A kutatók száma a lefolyt évnegyedben 38 volt, ezek 3078 oklevelet használtak.

A régibb és újabb szerzemények közül feldolgoztatott és beosztatott 761 oklevél és 9 darab nemeslevél. A Mudrány András által ajándékozott 64 darab iratról külön jegyzék készült, melynek egyik példánya az ajándékozónak adatott át. A levéltár régebbi anyagából a czéhiratok az e czélra átalakított szekrényekben véglegesen elhelyeztettek: a gyűjtemény ez idő szerint 9 szekrénynek 54 rekeszét tölti be. Megkezdett továbbá a személyek szerint kiválasztott iratok revideálása és a Tunyogi-gyűjtemény lebélyegzése.

A családi levéltárak közül a Sombory család levéltára véglegesen rendeztetett és 35 fiókban felállítatott. Tartalmaz 105 mohácsi vész előtti eredeti oklevelet, és pedig a XIV. századból 9, a XV.-ből 57, a XVI.-ból 29 darabot és 7 másolatot: az újabbkori iratok száma: a XVI. századból 445, a XVII.-ikből 1475, a XVIII.-ból 3268, a XIX. századból 722 db; genealogiák, elenchusok stb. 106 db. A levéltár összes tartalma 6138 db irat.

Befejeztetett a báró Mednyánszky Dénes által letéteményezett gyűjtemény rendezése. A letétemény 4 fiókban van felállítva, számadatait a következőkben részletezzük:

1. Mohácsi vész előtti iratok: a XIII. századból 2 db; a XIV. századból 24 db; a XV. századból 64 db; a XVI. századból 18 db; össz. 108 db. 2. Mohácsi vész utáni iratok: a XVI. századból 117 db; a XVII. századból 304 db; a XVIII. századból 56 db; a XIX. századból 4 db; elenchusok 3 db; genealogia 1 db; Mednyánszky Alajos és Dénes másolatai 74 db; kulcsok Rákóczy György titkos leveleihez 12 db; a levéltár ismertetése Mednyánszky Dénestől 1 db; össz. 572 db. A levéltár összes tartalma 680 db irat.

Rendeztetett továbbá az Ivánka család levéltára; tartalmaz a XIII. századból 4, a XIV. századból 13, a XV. századból 10, a XVI. századból 1529-ig 2 db eredeti oklevelet s ezek másolatait 37 dbot; a mohácsi vész után a XVI. századból 15, a XVII. századból 22, a XVIII. századból 49 dbot, genealogiák, elenchusok stb. 21 dbot, összesen 173 db iratot, melyekről úgy a levéltár, mint a letéteményező Ivánka Zsigmond úr számára részletes jegyzék készült.

A Dóry család levéltárának rendezése szintén befejeztetett. A levéltár 28 fiókban állítatott föl s nagyságáról a következő adatok tanúskodnak:

1. Mohácsi vész előtti iratok a XIII. századból 2 db er.; a XIV.

századból 21 db er., 30 db más.; a XV. századból 59 db er., 20 db más.; a XVI. századból 1526-ig 34 db er., 9 db más.; össz. 116 eredeti, 38 más. össz. 154 db. 2. Újabbkori iratok: a XVI. századból 46 db; a XVII. századból 497 db; a XVIII. századból 2462 db; a XIX. századból 389 db; elenchusok, genealogiák 49 db, össz. 3444 db. A levéltár összes tartalma 3598 db irat.

A báró Balassa család levéltára, melynek átvitelére dr. Erdélyi Pál segédőr küldetett ki, 15 ládában december hó utolsó napjaiban érkezett meg; rendezése és felállítása előre láthatólag hosszabb időt fog igénybe venni.

A Szent-Ivány család levéltárának rendezése már befejeztetett, a felállítást és jegyzékbe vételt azonban meggátolta Szent-Ivány Zoltán fentebb említett újabb küldeményének beérkezése, melynek rendezése most van folyamatban.

---

#### A KOLOZSVÁRI FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY- EGYETEM KÖNYVTÁRA AZ 1893/94. ISKOLAI ÉVBEN.

A könyvtár évi átalánya 6000 frtot tett; ehez járult a questura által a beiktatási díjakból, valamint könyvtári illetékek czímén a könyvtár részére beszolgáltatott 907 frt 20 kr és az ural-altáji összehasonlító nyelvészeti tanszék számára beszerzendő könyvekre utalványozott 400 frt; tehát összesen 7307 frt 20 kr állott rendelkezésre.

Ebből az összegből 6594 frt 01 kron szereztetett 1677 kötet, könyvkötésre fordított 674 frt 75 kr, vegyes kiadásokra 109 frt 91 kr. Az összes kiadás 7378 frt 72 kr, tehát a túlkiadás 71 frt 52 kr-ra rúgott.

A könyvtár az iskolai év alatt 1823 kötetel gyarapodott, s jelenleg 35325 kötetből és térképből áll.

A használatról elég annyit megemlítenünk, hogy az iskolai és 10 hónapja alatt az olvasó-teremben 4669 olvasó fordult meg. Legtöbben voltak januárban, a mely hónapban 811 volt az olvasók száma. legkevesebben júniusban, a mikor csak 132-en keresték fel az olvasó-termet. Házi használatra a tanév folyamán 1155 mű vétetett ki, összesen 1788 kötetben és füzetben.